
Petra Johana Poncarová

Skotská ambasáda by se v Praze hodila

Jedno hřejivé slovo gaelského původu známe všichni. Původně zní uisge beatha a znamená "voda života", což není pochopitelně nic jiného než whisky, ideálně pak skotská. Překladatelka a literární vědkyně **Petra Johana Poncarová** z Ústavu anglofonních literatur a kultur Filozofické fakulty UK (FF UK) dobře ví, kolik chutí v drsné zemi má. Rok studovala i na ostrově Skye: „Když ve whisky cítím rašelinu a chutná jako výluh z krabice od doutníků, je to ono,“ směje se.

Skotská gaelština měla ve dvacátém století na kahánku, ale možná je onou "živou vodou" dobře kropena a opět se vzrývá. „Jazyková situace ve Skotsku je složitá,“ říká Poncarová. Mluví se tam skotskou angličtinou (tedy se specifickým přízvukem), pak skotštinou neboli Scots, svébytným jazykem blízkým angličtině (asi jako čeština a slovenština), a také skotskou gaelštinou (G?idhlig), což je keltský jazyk příbuzný irštině a vzdáleněji bretonštině.

Gaelsky mluví dle odhadů 90 tisíc lidí a v zemi vysílá gaelská televize i rozhlas. „Pak existuje ještě poměrně významná gaelsky mluvící komunita v Kanadě, která vznikla díky vystěhovalectví. Hlavně na ostrově Cape Breton gaelština dodnes žije, ale jde jen o pár tisíc mluvčích,“ říká Poncarová. Dnes je takřka jistě jedinou expertkou na skotskou gaelštinu v Česku. Bádá, píše, překládá, organizuje.

První překlad mimo Skotsko

Kdo byl ve Skotsku, setkal se s podivnými místními názvy, jako je třeba Drumnadrochit u jezera Loch Ness (správně gaelsky Loch Nis), které pocházejí právě z gaelštiny. „Jsou tam slova, která na papíře vypadají strašlivě, ale pak se velmi snadno vyslovují, když znáte pravidla. Ve výslovnosti je skotská gaelština mnohem pravidelnější než angličtina, která má z historických důvodů hodně výjimek,“ vysvětluje nadšená jazykovědkyně.

V gaelštině existuje mnoho slov spojených s rybolovem, chovem ovci či se sběrem rašeliny, do čehož je zapotřebí umně proniknout. Tak je tomu i ve složitém románu *Konec podzimu* (1979), který napsal Tormod Caimbeul a Poncarová jej jako vůbec první přeložila z gaelštiny do nějakého jiného jazyka! Předloni vyšel v Argu. „Konec podzimu bývá považován za vůbec nejvýznamnější román v gaelštině, je to ohňostroj jazykové vynalézavosti,“ tvrdí vědkyně. Co však dělala, když nevěděla, jak dál – ptala se autora? „Bohužel již zemřel, ale setkala jsem se s ním. Učil mě a to přispělo i k mému zájmu o jeho dílo. Naštěstí mám dobré vztahy s jeho manželkou i dcerou, takže s nimi jsem věci konzultovala. Z překladu měly velkou radost, nechtěly ani poplatky za autorská práva,“ líčí Poncarová, jež přeložila celkem dvacet knih.

Sama na magickém ostrově

Jak se k tak specifickému zájmu dostala? Původně studovala skandinavistiku a anglistiku, ale do Skotska vyjela na prázdniny a pak také na další studia, v čemž ji velmi podporoval vedoucí katedry profesor Martin Procházka. Začala samostudiem, pak studovala přímo na skotské University of the Highlands and Islands, která má jeden z kampusů na hebridském ostrově Skye. A v tamějším centru pro studium gaelštiny učila folkloristka a zpěvačka M?iri S?ne Caimbeulová. „Jednou za ni zaskočil právě Tormod Caimbeul a tehdy jsem si říkala: Opravdu nás bude čtrnáct dní učit nejvýznamnější gaelský prozaik? Tak fajn,“ vzpomíná Poncarová na školu, ve které se povinně a všude mluví jenom gaelsky.

Zpočátku to pro ni bylo těžké, ale gaelštinu skvěle „nasála“. Pronikla i do skotské mentality. Skoti jsou hodně proevropští a většinou hlasovali proti brexitu. Je odtržení od Spojeného království reálné? „Myslím, že to brzy přijde. Jejich národní hnutí mi připadá hodně liberální. Skoti se vidí jako evropský národ, jsou tam cítit silné vazby na Skandinávii. Jsou hrdí na veřejné zdravotnictví, na to, že se na univerzitách neplatí školné, jsou otevřenější vůči přistěhovalcům

a uprchlíkům.

Do roku 1707 měli svůj vlastní parlament, udrželi si svébytné vzdělávání i právní systém. Národní uvědomění je velké. Drtivá většina mých známých, což jsou akademici, vědci a literáti, volí Skotskou národní stranu (SNP) a jsou pro nezávislost. A mně by se v Praze hodila i ta skotská ambasáda,“ směje se žena, která má Hebridy vytetované i na předloktí.

Odborně se věnuje mimo jiné dílům básníka a aktivisty Dericka Thomsona, o kterém napsala příručku pro skotské střední školy, bádá v rámci velkého výzkumného projektu KREAS a jako projektová manažerka spravuje projekt MOVES (Horizon 2020) a vede semináře o skotské literatuře.

Letos v létě se měl na FF UK pořádat třetí světový kongres skotských literatur, vzhledem k pandemii koronaviru byl však přeložen na příští rok (23. - 27. června 2021). „Jde o největší akci v oboru. První kongres proběhl v Glasgow, druhý v Kanadě a třetí bude v Praze, což je obrovský úspěch. Očekáváme asi 250 delegátů a řadu významných hostů,“ říká čínorodá Petra, jež hodlá zdravici přednést, jak jinak, skotskou gaelštinou.

Mgr. Petra Johana Poncarová

Nejspíše jediná česká expertka na skotskou gaelštinu. Působí v Ústavu anglofonních literatur a kultur FF UK, studovala také na University of the Highlands and Islands na ostrově Skye. Z gaelštiny přeložila Caimbeulův román Konec podzimu (Argo 2018) a z angličtiny dalších dvacet knih.

Text: Martin Rychlík • Foto: Hynek Glos